

Basel III: Lokaskrefin í nýjum staðli

Guðmundur Örn Jónsson og Kristján Ólafur Jóhannesson, sérfræðingar í áhættugreiningu

Inngangur

Basel nefndin um bankaeftirlit gaf út Basel I staðalinn árið 1988. Með staðlinum var gerð krafa um að bankar með alþjóðlega starfsemi skyldu hafa að lágmarki 8% eiginfjárhlutfall, sem þyrfti að uppfylla fyrir árslok 1992. Eiginfjárhlutfallið var reiknað af áhættuvegnum eignum vegna útlánaáhættu, en ekki var gerð krafa um eiginfjárbindingu vegna annarra áhættuþátta. Árið 1996 var staðalinn útvíkkaður og tók þá einnig til eiginfjárbindingar vegna markaðsáhættu. Þá var einnig í fyrsta skipti heimilt að styðjast við innramatslíkön, eða svokölluð VaR líkön, til að reikna út eiginfjárbindingu vegna markaðsáhættu.

Árið 1999 gaf Basel nefndin um bankaeftirlit út tillögur að nýjum staðli sem leysa átti af hólmi eldri staðal. Basel II staðallinn var svo gefin út árið 2004 og var um að ræða tölverða breytingu. Basel II staðallinn byggði á þremur stoðum. Í stoð 1 eru settar fram lágmarkseiginfjárkröfur, í stoð 2 er könnunar- og matsferli eftirlitsstjórnvalds skilgreint og í stoð 3 er upplýsingagjöf banka til markaðar skilgreint. Samkvæmt Basel II staðlinum var jafnframt heimilt að styðjast við innramatslíkön við útreikning eiginfjárbindingar vegna útlánaáhættu og rekstraráhættu.

Í kjölfar alþjóðlega fjármálaáfallsins árin 2007-2009 var ákveðið að endurskoða Basel II staðalinn og fyrstu hlutar Basel III staðalsins voru kynntir til sögunnar árið 2010. Þar voru gerðar meiri kröfur um gæði og hlutfall eigin fjár en í fyrri útgáfum staðalsins, nýir eiginfjáraukar voru kynntir til sögunnar, nýjar kröfur settar um lágmark vogunarhlutfalls og lausafjár- og fjármögnunarkröfu, ásamt því að gerðar voru auknar kröfur til kerfislega mikilvægra banka. Á árunum 2012 til 2016 bættust m.a. við eiginfjárkröfur vegna áhættu sem tengd er OTC afleiðusamningum vegna aðlögunar að útlánvirði (e. Credit Valuation Adjustment) og endurskoðuð umgjörð markaðsáhættu vegna veltubókar (FRTB).

Árið 2017 lauk Basel nefndin um bankaeftirlit endurskoðun staðalsins, sem er meginefni greinar þessarar.

Megintilgangur endurskoðunarinnar er að auka trúverðugleika við útreikning á áhættuvegnum eignum (e. RWA) og auka samræmi í eiginfjárkröfum banka með því að gera eftirfarandi breytingar:

- Bæta áhættunæmni útlánaáhættu staðalferðar
- Setja hömlur á notkun innramatsaðferða
- Breyta eiginfjárkröfum vegna áhættu sem tengd er OTC afleiðusamningum vegna aðlögunar að útlánvirði (e. CVA)
- Breyta eiginfjárkröfum rekstraráhættu
- Hækka vogunarhlutfall kerfislega mikilvægra banka á heimsvísu (e. G-SIB)

Með nýrri útgáfu staðalsins var ekki ætlunin að hækka eiginfjárkröfur, sbr. niðurstöður áhrifavægiskönnunar (e. QIS) sem nefndin gerði samhliða tillögnum.

Útlánaáhætta

Megintilgangur breytinga á útlánaáhættuhluta staðalsins er að gera staðalaðferð hans áhættunæmari ásamt því að vissar hömlur eru settar á innramatsaðferð staðalsins. Helstu breytingar á staðalaðferð eru:

- Í stað eins verða þrjú flokkar útlána til stórfyrirtækja (e. corporate). Fyrirtæki í fjárfestingarflokki fá 65% áhættuvog, lítil og meðalstór fyrirtæki (e. SME), sem fullnægja ekki skilyrðum um smásölulán, fá 85% áhættuvog og önnur fyrirtæki fá 100% áhættuvog.
- Hluti smásölulána (e. retail) sem greiddur er reglulega (t.d. kreditkort) fær lægri (45%) áhættuvog ásamt því að lán til einstaklinga, sem ekki fullnægja kröfum sem gerðar eru til smásölulána, fá 100% áhættuvog. Önnur smásölulán hafa áfram 75% áhættuvog.
- Áhættunæmni íbúðarlána eykst töluvert. Í stað þess að flokkast í sömu áhættuvogina, verða áhættuvogirnar nú 14 talsins og fer flokkunin annars vegar eftir því hvort tekjur af íbúð séu grundvöllur greiðslna og hins vegar eftir veðhlutfalli.
- Áhættunæmni lána vegna viðskiptahúsnæðis breytist á svipaðan máta og íbúðarlán þótt áhættuflokkar verði 7 talsins.
- Verkefnafjármögnun fær 80%, 100% eða 130% áhættuvog eftir tegund.
- Hlutfjáreign, sem ekki er dregin frá eiginfjárgrunni, fellur í fjórar áhættuvogir og verður hærri eftir því sem áhætta eykst. Til samanburðar flokkast hlutfjáreign nú undir aðrar eignir og ber 100% áhættuvog.

Hömlur verða settar á innramatsaðferð sem minnka eiga breytileika milli banka. Óheimilt verður að meta vissa eignaflokka með innramatsaðferð, t.d. stærri fyrirtæki, fjármálafyrirtæki og hlutabréf. Gólf verður sett á einstaka stika (e. parameter) líkana, t.d. líkur á vanefndum (e. PD), vænt tap við vanefnd (e. LGD) og vænta fjárhæð við vanefnd (e. EAD), og í sumum tilvikum verða stikarnir fyrirfram skilgreindir. Jafnframt mun eiginfjárfrafa innramatsaðferðar ekki fara niður fyrir 72,5% af eiginfjárkröfu staðalaðferðar.

Nýlegar viðmiðunarreglur¹ frá Evrópsku bankaeftirlitsstofnuninni, EBA, um mat á vanefndatíðni og væntu tapi við vanskil undir innramatsaðferð, gætu jafnframt leitt til hærri eiginfjárfrafa hjá bönkum sem ekki búa yfir nægjanlegu magni af gögnum til að meta vanefndatíðni með nægjanlegri nákvæmni. Líklegt er að slíkt eigi sérstaklega við um minni banka, eins og þá íslensku.

Markaðsáhætta

Ný tegund eiginfjárkröfu vegna áhættu sem tengd er OTC afleiðusamningum vegna aðlögunar að útlánvirði (e. Credit Valuation Adjustment) var kynnt til sögunnar með Basel III staðlinum. Um er að ræða áhættu vegna mögulegs taps vegna versnandi lánshæfis mótaðila, sem var mjög stór þáttur í tapi banka í alþjóðlega fjármálaáfallinu árin 2007-2009. Nú eru gerðar þrjár breytingar: Í fyrsta lagi er áhættunæmni aukin, í öðru lagi mun eiginfjárfrafa byggja á grunnaðferð eða staðalaðferð og óheimilt verður að styðjast við innramatslíkön. Að auki er boðið upp á að reikna eiginfjárkröfu með einfaldari aðferð ef afleiðusamningarnir eru utan miðlægs mótaðila og virði áhættuskuldbindinga er undir 100 milljörðum evra. Í þriðja lagi er samkvæmni í mati á áhættunni aukin.

Rekstraráhætta

Alþjóðlega fjármálaáfallið 2007-2009 leiddi í ljós annmarka á umgjörð regluverks vegna rekstraráhættu. Eiginfjárfrafa reyndist ófullnægjandi og eðli tapsins sem bankar urðu fyrir undirstrikaði takmarkanir innramatslíkana við mat á eiginfjárkröfu vegna rekstraráhættu. Með tilkomu Basel III verða þær þrjár aðferðir sem hafa verið notaðar við mat eiginfjárkröfu vegna rekstraráhættu hingað til (Basic Indicator Approach, Standardised Approach, Advanced Measurement Approach) allar aflagðar og ný staðalaðferð tekin upp. Samkvæmt þessari nýju staðalaðferð byggir eiginfjárfrafa á tveimur þáttum, annars vegar

rekstrartekjum og hins vegar hlutfalli sögulegs taps vegna rekstraráhættu. Þetta þýðir m.ö.o. að gert er ráð fyrir að rekstraáhætta aukist eftir því sem rekstrartekjur hækka og að bankar sem hafa orðið fyrir miklu sögulegu tapi vegna rekstraráhættu eru taldir líklegri til að verða fyrir tapi vegna rekstraráhættu í framtíðinni.

Vogunarhlutfall

Vogunarhlutfalli (e. Leverage Ratio) er ætlað að vinna gegn yfirskuldsetningu og er reiknað sem hlutfall af almennu eigin fé undir þætti 1 (e. Tier 1) og heildarskuldbindingum án áhættuvoga, þ.m.t. skuldbindinga og afleiðusamninga utan efnahagsreiknings. Vogunarhlutfall kerfislega mikilvægra banka á heimsvísu (e. G-SIB) mun nú hækka, þ.e.a.s. ef viðbótareiginfjárfrafa G-SIB er 2% þá mun vogunarhlutfallið hækka um 1%. Kröfur um vogunarhlutfall annarra banka haldast óbreyttar. Þá hefur Basel nefndin um bankaftirlit nú þegar samþykkt breytingar á skilgreiningu á vogunarhlutfallinu.

Nú falla 30 alþjóðlegir bankar undir skilgreininguna á G-SIB og er enginn þeirra íslenskur.

Innleiðing

Gert er ráð fyrir að innleiðing breytinganna verði með eftirfarandi hætti:

Liður	Dagsetning innleiðingar
Staðalaðferð útlánaáhættu	1. janúar 2022
Innramatsaðferð útlánaáhættu	1. janúar 2022
Markaðsáhætta	1. janúar 2022
Rekstraráhætta	1. janúar 2022
Vogunarhlutfall	1. janúar 2018 eða 1. janúar 2022, eftir því um hvaða þátt er að ræða.
Gólf eiginfjárfrafa innramatsaðferðar útlánaáhættu	Innleitt í áföngum, t.d. er miðað við 50% þann 1. janúar 2022 og 72,5% (hámarkið) þann 1. janúar 2027.

Samantekt

Mjög margt hefur breyst frá fyrstu útgáfu Basel staðalsins. Kröfur um lágmarkseiginfjárfrafa hafa hækkað, gerðar eru meiri kröfur til gæða eiginfjár, ýmsir eiginfjárfrafa hafa verið innleiddir, kröfur um lágmarks lausafjár- og fjármögnunarhlutföll og vogunarhlutfall hafa verið innleidd, auk eiginfjárfrafa vegna ýmissa áhættuþátta

¹ EBA/GL/2017/16. Sjá krækju hér: <https://www.eba.europa.eu/documents/10180/2033363/Guidelines+on+PD+and+LGD+estimation+%28EBA-GL-2017-16%29.pdf>

sem aldrei hafði verið lagt mat á áður, en raungerðust við alþjóðlega fjármálaáfallið 2008. Notkun innramatslíkana við útreikning eiginfjárfra, sem var ekki heimil í upphafi og innleidd síðar, verður nú verulegum takmörkunum háð. Þannig má kannski segja að einn lærdómur Basel nefndarinnar um bankaeftirlit sé að innramatslíkón hafi ekki reynst nægjanlega góður mælikvarði á eiginfjárförf. Að lokum má nefna að fyrrnefndar breytingar á Basel staðlinum munu hvorki taka gildi né hafa áhrif á Íslandi fyrr en með samþykki á Evrópuvettvangi og gætu þær því tekið einhverjum breytingum áður en þær koma til framkvæmda hér á landi.